

Breed Mensenrechten Overleg reageert op nieuwe beleidsnota Mensenrechten, Democratie en Internationale Rechtsorde

Het Breed Mensenrechten Overleg (BMO) heeft met belangstelling kennisgenomen van de Beleidsnota Mensenrechten, Democratie en Internationale Rechtsorde. We zijn verheugd om enkele van onze belangrijkste aanbevelingen in de nota gereflecteerd te zien. Bijvoorbeeld het belang van de koppeling mensenrechten, democratie en internationale rechtsorde, de getoonde zelfreflectie op de tekortkomingen van Nederland en de Europese Unie (EU), en aandacht voor kwetsbare groepen. De nota komt op een belangrijk moment; de bescherming en bevordering van mensenrechten zijn wereldwijd verre van vanzelfsprekend.

Zoals de beleidsnota stelt, *“staan [mensenrechten] wereldwijd onder druk, er is in toenemende mate sprake van democratische achteruitgang en de internationale rechtsorde wordt bedreigd door machtspolitiek en geweld”*. Dat tast ook de vrede en veiligheid van Nederland aan. Nieuw en aangescherpt beleid is noodzakelijk, met daarin concrete acties. Dit vergt wat het BMO betreft nog concrete uitwerking. BMO-leden doen daartoe graag een aantal suggesties. Wij zijn overtuigd dat voor een effectief internationaal mensenrechtenbeleid proactiviteit, een inzet op beleidscoherentie en helderheid over principiële rode lijnen onmisbaar zijn.

Zelfkritische blik omzetten in acties

In de beleidsnota erkent de demissionair Minister van Buitenlandse Zaken dat de uitdagingen van deze tijd vragen om een vernieuwde aanpak en een andere manier van werken. Het BMO prijst de zelfkritische blik op de rol die Nederland internationaal speelt. De visie *“dat Nederland meer oog moet hebben voor de belangen en positie van anderen, en investeert in een brede relatie met landen in de Global South, d.w.z. een relatie die verder gaat dan alleen een mensenrechtendialoog”* onderschrijft het BMO. Uit de nota wordt echter onvoldoende duidelijk hoe hier vorm aan zal worden gegeven. Op welke thema's gaat Nederland investeren in een brede relatie, welke partners worden hierbij betrokken, en hoe worden mensenrechten bevorderd in deze brede relatie?

Hierbij is de in de nota beschreven visie dat de invloed van Nederland en de internationale partners afneemt opvallend. Het BMO beschouwt Nederland evenwel als voortrekker op belangrijke thema's zoals vrouwen- en LHBTQI+-rechten, waarmee het een belangrijk verschil maakt voor mensenrechtenverdedigers. De Nederlandse invloed lijkt naar onze mening onterecht gebagatelliseerd te worden als het om controversiële thema's gaat zoals migratie en asiel, of het spanningsveld tussen handelsbevordering en duurzame ontwikkeling. Als Nederland de beschreven zelfkritische blik daadwerkelijk wil uitdragen, zou het juist een actieve rol moeten nemen op het gebied van universele mensenrechten. Het BMO ziet dan ook meer kansen voor Nederland om een voortrekkersrol te spelen op bepaalde thema's, zoals IMVO en een strijdbaar maatschappelijk middenveld ondanks inkrimping van maatschappelijke ruimte.

Samenhang democratie, rechtsorde en mensenrechten omzetten in acties

Ten tweede onderschrijven de BMO-leden de analyse in de nota dat *“het stimuleren van mensenrechten als vrijheid van vereniging en vrijheid van meningsuiting [bijdraagt aan] het functioneren van de democratische rechtsstaat.”* Tegelijkertijd lijkt deze insteek nog niet te worden vertaald naar nieuw beleid. Wel worden de huidige DSO-partnerschappen en het bestaande werk op *accountability* en tribunalen benoemd. Het baart de BMO-leden zorgen dat de nota ontbreekt aan vernieuwing en toezeggingen voor het versterken van democratieën op nationaal en lokaal niveau. Dat is een gemiste kans, omdat democratisch bestuur leidt tot beter en duurzamer beleid op andere beleidsterreinen (SDG 16).

Bovendien lijkt de nota zich slechts te richten op landen waar de democratie hard achteruit gaat. Het is echter aangetoond dat juist landen waar democratische vooruitgang wordt geboekt, maar nog wel uitdagingen zijn, ondersteuning nodig is. Het fonds voor regionale partnerschappen is daarom effectief, maar zou moeten uitgebreid worden naar andere landen

waar politieke bereidheid is om de democratie te versterken. Een flexibel fonds is hiervoor noodzakelijk.

Het versterken van democratieën wereldwijd kan op veel verschillende manieren, waar het BMO graag suggesties voor doet. Bijvoorbeeld door mogelijkheden tot inspraak te vergroten, waarbij ook Nederlandse posten een rol kunnen spelen. Ook zou Nederland zich met internationale, Europese partners hard moeten maken voor implementatie van [aanbevelingen voor een gelijk speelveld voor politieke deelname](#). Burgers wereldwijd zijn immers teleurgesteld in de democratie, in de mate waarin zij zich gerepresenteerd voelen en zich herkennen in het bestuur. In veel landen zijn de drempels om aan politiek deel te nemen erg hoog - met name voor vrouwen, jongeren, en vertegenwoordigers van bepaalde etnische en sociaal economische groepen.

Tenslotte zou Nederland, om geloofwaardig te zijn, ook haar eigen democratisch functioneren moeten verbeteren. Bijvoorbeeld door opvolging te geven aan de [EU-aanbevelingen voor de rechtsstaat](#) en de aanbevelingen uit de meest recente UPR. Nederland zou moeten investeren in een betere communicatie en afstemming tussen burgers en gekozen politici om zo bij te dragen aan meer vertrouwen in de rechtstaat en politieke besluitvorming.

Intensivering ondersteuning mensenrechtenverdedigers omzetten in acties

Het beschreven voornemen dat de regering de steun voor mensenrechtenverdedigers wil intensiveren, komt op een goed moment. Deze ondersteuning is essentieel. Het wordt echter uit de nota niet duidelijk hoe de regering die intensivering van steun wil vormgeven. Daarom zijn specifiekere en concrete actiepunten nodig, zoals recentelijk ook zijn geformuleerd voor de [Afrika-strategie](#). Het BMO merkt tevens op dat de nota op veel vlakken reactief is in plaats van dat het beleid proactief mensenrechtendoelstellingen formuleert. We missen ambitieuze en concrete doelen die recht doen aan de urgente situatie van de toenemende onderdrukking van mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties. Een dergelijke proactieve ambitie ziet het BMO wel terug in het Nederlandse beleid op *accountability*, in het feit dat Nederland samen met Canada het Syrische regime voor het Internationaal Gerechtshof daagt. Ook in de inzet voor de update van de OESO-richtlijnen inzake teksten rond mensenrechtenverdedigers komt proactiviteit naar voren. Dergelijke acties getuigen van politieke daadkracht. We zouden dit graag terugzien in de andere pilaren van het mensenrechtenbeleid, zoals de versterking van het maatschappelijk middenveld.

Zo legt de nota de focus op fysieke bescherming van mensenrechtenverdedigers. Dit is belangrijk, maar er is meer nodig. De rechten van mensenrechtenverdedigers en journalisten worden systematisch ingeperkt, waardoor hun rol als *'change agents'* steeds verder wordt bemoeilijkt. Het is cruciaal dat het maatschappelijk middenveld als geheel wordt versterkt en dat de vrijheid van meningsuiting, vereniging en vergadering van maatschappelijke organisaties wordt beschermd en bevorderd. De nota vermeldt niet of en hoe Nederland, in samenspraak met andere (EU-)landen, overheden gaat aanspreken op onrechtmatige inperkingen van die vrijheden. Een van die inperkingen betreft het recht van organisaties om fondsen te werven voor hun werk. Als organisaties financieel niet kunnen overleven, zijn zij niet meer (goed) in staat bijdragen te leveren ter bestrijding van mensenrechtenschendingen en tegen de uitholling van rechtsstaat en democratie. Daarom adviseert het BMO om financiering voor mensenrechtenorganisaties te intensiveren middels flexibele, langdurige en basisfinanciering. Naast het Mensenrechtenfonds zijn er decentrale fondsen die mensenrechtenverdedigers en het lokaal maatschappelijk middenveld direct kunnen steunen, zoals het tot nu te weinig ingezette Civic Space Fonds. In deze context vragen we ons af waarom het Civic Space Fonds geen plek heeft in de nota.

Een andere manier waarop ambassades het maatschappelijk middenveld proactief kunnen versterken is door structureel en betekenisvol contact met hen te onderhouden, zich zichtbaar en toegankelijk op te stellen, en de visie en ervaringen van het maatschappelijk middenveld mee te nemen in hun (communicatie-)strategieën en uitvoering van hun beleid. De resultaten van de [2022-BMO-Ambassadeprijs voor Mensenrechten](#) bevestigen het belang van dergelijke

sterke communicatie. Dat vereist meer investering in kennis en capaciteit voor mensenrechten en *civic space* op diplomatieke posten.

Beleidscoherentie

Het is opvallend dat de nota voorbij lijkt te gaan aan de noodzaak van beleidscoherentie. Uit het document wordt niet duidelijk hoe de borging van mensenrechten op andere ministeries zal worden verzekerd. Dit terwijl mensenrechten door elk ministerie zouden moeten worden uitgedragen. Het beleid van veel nationale ministeries kan immers strijdig zijn met de mensenrechtendoelstellingen van het buitenlandbeleid.

Zo wordt in de nota voorbijgegaan aan de domein-overstijgende impact en gevolgen van de internationale energietransitie op mensenrechten. De immer groter wordende vraag naar kritieke grondstoffen die nodig zijn voor de energietransitie leidt tot verdere druk op inheemse bevolkingen en landrechten- en milieuverdedigers in gebieden waar deze kritieke grondstoffen worden gewonnen. Hoe wordt de coherentie van het mensenrechtenbeleid op dit gebied gegarandeerd, en hoe zal interministeriële en interdepartementale afstemming plaatsvinden?

De inval van Rusland laat daarnaast zien dat de vooronderstelling dat landen elkaar niet aanvallen zolang we met elkaar handel drijven niet langer houdbaar is. Dat is ook een les ten aanzien van andere landen waar we uitgaan van de mogelijkheid van een constructieve dialoog als handelspartners. De focus van de afgelopen kabinetten op hulp-handel als succesvolle ontwikkelingsagenda werd ook bekritiseerd door het [IOB](#). Niet een [constructieve dialoog zou het doel moeten zijn, maar het verbeteren van de mensenrechtensituatie](#).

De Europese onderhandelingen over de migratiedeal met Tunesië en mogelijk andere Afrikaanse landen zien hoe Nederland met twee maten meet. Het BMO maakt zich hier grote zorgen over. Aan de ene kant stelt het kabinet dat mensenrechten en democratie speerpunten zijn van het beleid. Aan de andere kant worden grove mensenrechtenschendingen van migranten (zoals in [Libië](#)) opzij geschoven, en wordt samengewerkt met autoritaire leiders (zoals in [Marokko](#) en [Tunesië](#)), om immigratie richting de Europese Unie te kunnen voorkomen. De geloofwaardigheid van het Nederlandse buitenlandbeleid staat op het spel zolang Nederland mensenrechten blijft bepleiten, maar uiteindelijk nationale belangen verkiest boven respect voor universele mensenrechten middels een humaan asielbeleid.

Rode lijnen

Tenslotte beantwoordt de beleidsnota een derde belangrijke vraag niet. Namelijk de vraag wanneer Nederland principiële rode lijnen trekt en waar de grens ligt om niet samen te werken met landen die grove mensenrechtenschendingen begaan. Het baart zorgen dat handels- of migratiebelangen in onze optiek vaak voorrang krijgen boven mensenrechten in het buitenlandbeleid. Op de afweging tussen belangen wordt echter niet gereflecteerd in de nota. Wel wordt gesteld dat *“De keuze voor een bepaalde inzet niet alleen afhankelijk [is] van de bereidheid van het land in kwestie tot samenwerking, maar ook van een afweging van Nederlandse waarden en belangen”* en dat nieuwe partnerschappen vragen om *“het intensiveren van de samenwerking met landen waarmee Nederland niet op alle fronten op eenzelfde lijn zit”*. Dit roept de vraag op over welke Nederlandse belangen en waarden wordt gesproken. Uit de nota wordt evenmin duidelijk welke afwegingen het kabinet maakt bij ogenschijnlijk tegenstrijdige belangen bij de mogelijke beleidskeuzes; bijvoorbeeld tussen publiekelijke of stille diplomatie. Het BMO vraagt om transparantie over de afwegingen tussen verschillende belangen.

In het kort

Het BMO waardeert dat het kabinet in de nota de noodzaak van vernieuwende, geïntensiveerde acties voor het beschermen en versterken van mensenrechten, democratie en internationale rechtsorde erkent. Tegelijkertijd ontbreekt het in deze nota aan concrete manieren en acties waarop die belofte in de praktijk zal worden gebracht. Daarbij benadrukt het BMO dat het hierbij niet alleen moet gaan over de belangen van deze acties voor (Nederlandse) stabiliteit en

welvaart, maar ook over het principe van internationale solidariteit en het verwezenlijken van een rechtvaardiger wereld, waarin iedereen een waardig bestaan heeft.

Het BMO is een samenwerkingsverband van in Nederland gevestigde mensenrechten- en ontwikkelingsorganisaties. Anno 2023 bestaat het BMO uit twintig lidorganisaties: ActionAid; Aidsfonds; Amnesty International; Arisa; COC Nederland; Cordaid; Defence for Children-ECPAT; Free Press Unlimited; Hivos; International Campaign for Tibet; IUCN-NL; Justice and Peace; Lawyers for Lawyers; Nederlands Helsinki Comité; Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten; Oxfam Novib; Peace Brigades International Nederland; PAX; Save the Children; Netherlands Institute for Multiparty Democracy.

